

MALAZGİRT İLÇESİNDE BEŞERİ COĞRAFYA ARAŞTIRMASI

1- Bölgenin Coğrafi Tanımı

TEVFİK TARKAN

Malazgirt ilçesinin Beşeri Coğrafya yönünden incelenmesinden önce, ilçenin sosyal ve beşeri özelliklerine etki gösteren doğal coğrafya koşullarının bilinmesinde büyük fayda vardır. Bu nedenle Malazgirt'in doğal şartlarını çok yüzeyden de olsa ele alıp inceleyeceğiz.

Malazgirt, memleketimizin Doğu Anadolu bölgesinde Karasu-Aras dağlarının güneyinde Murat Suyu tarafından açılmış geniş yatak üzerinde kurulmuştur. Vadi kuzey yönünden Karasu-Aras dağları ile çevrilmiştir. Güney yönünden ise, Van gölünün kuzeyinde adeta bir sıradağ görünümünde olan Nemrut-Bilecan-Süphan Bozdağ-Aladağ gibi volkan konileri tarafından kuşatılmıştır. Vadinin kuzey doğu ve güney batı yönleri ise doğuda Ağrıya, batıda Muş'a açıktır.

Genellikle yüksekliği 1500-2000 metreler arasında bulunan Murat vadisi kaynağından itibaren batıya doğru gittikçe, yüksekliğini tedricen kaybetmektedir. İşte Malazgirt ovası bu vadinin oldukça genişlemiş ve alçalmış orta bölümünde bulunur. Bütün vadide olduğu gibi Malazgirt ovasında da yeni devirlere ait volkanizma örtülerinin yer yer kestiği neojen bir satıh, morfolojik temeli teşkil eder. Bu satıh, platonun çok yerinde kuzey kesiminde Murat ve kolları tarafından yarılmıştır. Çok yerde geniş tabanlı ve nisbeten yayvan yamaçlı vadilerin görüldüğü bu plato yüzeyinin bazı kısımlarında, dik yamaçlı yarık vadiler de dikkati çekecek mahiyettedir.

Ortalama yüksekliği 1560 metre olan Malazgirt ovası doğu yönündeki Patnos platosundan Garubuda, batı yönündeki Bulanık düzlüğünden Giçe tepeleri ile ayrılmakla beraber, her üç plato, hemen hemen aynı doğal, beşeri ve ekonomik özellikleri gösteren ve birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılmış değildir. Bu özelliklerine göre düzlükler bir tesbihin daneleri gibi, birbiriyle ilişkilidir.

Plato, jipsli seriyi iltivalandıran orta miosen hareketlerinden sonra tatlı su göllerinin çekilmesi sonucunda ortaya çıkmış bir kara kütesidir. Plioseneye kadar aşınan, peneplenize olan bu düzlük, bu devirde maruz kaldığı şiddetle tektonizma sonucunda parçalandı ve deforme oldu. Bu hareketleri volkanizma takip ederek, yüzeydeki göl birikimi konglomeralar, greler, killer ve marnlar yeni lāv örtüleri altında kalıyordu. Plato yüzeyinde kalın tabakalar halinde kendini gösteren bu

yeni lav örtüsü, yüzeyin jeomorfolojik özelliklerini büyük ölçüde değişikliğe uğrattı. Böylece, platonun yakınında Süphan (4434 m.) volkan konisi meydana geldi.

Malazgirt platosu, kuzey doğusundaki deniz etkisinden uzakta kalmış ve bu nedenle sert bir kara ikliminin hüküm sürdüğü Ağrı düzlüğünün güney batısında bulunur. En soğuk ay ortalaması $-7^{\circ}.3$ gibi düşük bir değer yanında, uzun bir kış mevsimi ile, karın toprak üstünde kalış süreside uzundur. Buna mukabil yaz mevsimi oldukça kısa ve sıcaktır. Ortalama yaz sıcaklığı $22^{\circ}.1$ kadar yükselir. İlk bahar ve sonbahar ise kısa sürelidir.

Yıllık yağış ortalaması düzlükte 497.5 mm.dir. Genellikle karasal bir iklimin etkisi altında bulunduğu için bu yağış siklonik sağanaklar halindedir ve daha çok yaz aylarında görülür.

Malazgirt düzlüğünün suları Murat nehri vasıtasıyla toplanır. Düzensiz bir rejime sahip olan Murat nehri, ilk baharda, bulanık, sert akışlı, geniş yatağına yayılmış büyük bir nehir özelliğini gösterir. Buna karşılık temmuz-Ağustos aylarında ise küçük yatağına çekilmiş tembelenmiş akışlı ve berrak bir dere görünüşünü alır.

Plato ve etrafındaki yükseklikler, bitki örtüsü bakımından son derece fakir bir görünüş arzeder. Genellikle step karakteri taşıyan düzlükte ilk bahar sonunda kuruyan otsu bitkilerinin dışında, herhangi bir bitki türüne rastlamak mümkün değildir. Gevenler ve dikenli bitkiler doğal bitki örtüsünün en belirli temsilcileridir.

II- Beşeri Faaliyetler

1- Nüfus özellikleri

A- Nüfus sayısı :

Malazgirt ilçesinin muhtelif sayım yıllarında gösterdiği nüfus miktarı aşağıdadır :

	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Malazgirt	11475	12902	16266	20548	27576	34712	44242

B- Nüfus Dağılışı :

Malazgirt ilçesinde nüfus genellikle seyrek bir dağılıma gösterir. İlçede kabalalık nüfuslu noktalar, daha çok ekime elverişli düzlüklerin kenarında, su bakımından zenginlik gösteren havzalardadır. Bu özellikleriyle ilçe, Doğu Anadolu bölgesinin genel nüfuslanma karakterlerini hatırlatır.

Malazgirt ilçesinde yerleşme merkezlerinin kuruluş özellikleri aşağıdadır :

	Bulunduğu yere göre				
	Ovada	Sırtta	Vadide	Yamaçta	Etekte
Malazgirt	21	7	6	14	18

(Not: rakamlar köy adedini gösterir.)

Bu tablo, ilçede yerleşme merkezlerinin büyük bölümünün ovada (21 köy) etekte (18 köy) ve yamaçta (14 köy) kurulduğunu göstermektedir.

1970 yılı nüfus sayımına göre ilçede muhtarlık başına düşen nüfus miktarı ortalama 660 kişidir. Buna göre yerleşme merkezlerinin kurulduğu yere göre nüfus miktarı

Ovada	Sırtta	vadide	yamaçta	Etekte
13860	4620	4260	9240	11880

Şu halde Malazgirt'te nüfusun büyük kısmı, platonun eğimli kısımlarında yaşamaktadır (25740). Düzlük alanda yaşayan nüfus ise 13860 kadardır.

Malazgirt ilçesinde nüfusun eğimli yerlerde toplanmasının nedenlerinin başında su ve emniyet meseleleri gelir. Gerçekten platonun bilhassa güney kesimindeki Süphan dağı etekleri su bakımından oldukça zenginlik gösterir. Düzlüğü büyük bir oranı ekime ayrılmış olup, üzerinde yerleşme merkezleri bir elin parmakları kadar sayılıdır ve azdır.

C- Nüfus Yoğunluğu :

Malazgirt ilçesinde nüfus özelliklerini daha iyi belirtmek için muhtelif nüfus sayımı yıllarında, yoğunluğun gösterdiği gelişmeyi tesbit etmek gerekir.

Muhtelif yıllarda nüfus yoğunluğu :

1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
7.5	8.5	10.6	13.4	18	22.6	29

Bu tablo Malazgirt ilçesinin nüfus yoğunluğunun muhtelif sayım yıllarında gösterdiği değişikliği açıkça belirtmektedir. Buna göre 1955 yılına kadar gayet ağır bir gelişme gösteren yoğunluk artışı bu yıldan itibaren daha yüksek değerler göstermektedir. Bu yüksek değerdeki yoğunluk artışına rağmen Malazgirt ilçesi yoğunluğu Türkiye ortalama değerinin altındadır. Filhakika 1965 yılında Türkiye ortalama yoğunluğu 41 iken, 1970 de 46 değerini bulmuştur. Şu halde araştırma alanımız, Türkiye'nin diğer bölgelerinin yanında daha az bir nüfuslanma içerisinde.

Memleketimizde nüfus dağılışı üzerinde etkisini kuvvetle hissettiren ilk doğal amilin relief olduğunu kabul etmemize rağmen Malazgirt ilçesinin nüfuslanmasında relief aynı değerde etkili değildir. Filhakika ilçe geniş düzlüklerin bulunduğu bir plato üzerinde kurulmuştur. Fakat nüfuslanma bakımından yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi seyrek bir özellik taşır. Bu seyrek nüfuslanmada en büyük rolü ilçedeki emniyet ve mülkiyet şartları oynar.

Malazgirt'te bazı yıllar artan bir göç hareketi bahis konusudur. Kandavası ve toprağa sahip olamamak gibi belirli sosyal koşullar, halkın ilçeye bağlılığını azaltan nedenlerdir. Bu nedenler nüfusun büyük iş sahalarına akmasını teşvik etmektedir.

D- Kırsal ve Kentsel Nüfus :

Memleketimizde kırsal ve kentsel nüfusu ayıran miktarın 3000 olduğunu kabul edersek; Malazgirt ilçesinin bu bakımdan gösterdiği özellik şöyledir :

	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Kırsal nüfus	11475	12902	12266	20548	22516	26886	33532
Kentsel nüfus	—	—	—	—	5060	7826	10711

Bu rakamların oranları meseleyi daha açık ve seçik gösterecektir.

	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Kırsal nüfus	%100	%100	%100	%100	% 78	% 71	% 68
Kentsel nüfus	—	—	—	—	% 22	% 29	% 32

Yukardaki tablodan anlaşılacağı gibi ilçede 1960 yılına gelinceye kadar bir şehirleşme hareketinden bahsetmek mümkün değildir. Bu hareket 1960 yılında başlamış 1970 sayımında ise en yüksek değerini kazanmıştır . Fakat şu noktayı da unutmamak gerekir ki Malazgirt ilçe merkezi Doğu Anadolu bölgesinin diğer ilçeleri gibi, fonksiyon ve şehircilik bakımından gerçek bir şehir özelliğini asla gösteremez. Burası bir büyük köy karakterini taşır.

Malazgirt'in tarihi tetkikinden de üzerinde duracağımız gibi, ilçe merkezi, Türk tarihi bakımından büyük savaşların yapıldığı, coğrafi durumu ve şartları gereğince ulaşım güzergâhı üzerinde bulunmasına rağmen, şehirleşme bakımından gösterdiği bu özellik oldukça dikkat çekicidir.

E- Nüfus Artışı :

Malazgirt ilçesinde muhtelif sayımlardaki nüfus miktarı, artış miktarı ve oranı aşağıdadır :

	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Nüfus miktarı	11475	12902	16266	20548	27576	34712	44242
Artış miktarı	—	1427	3364	4282	7028	7136	9530
Artış oranı (beş yıllık)	—	% 11	% 20	% 20	% 27	% 20	% 21
(Yıllık)	—	% 2.2	% 4	% 4	% 5.4	% 4	% 4.2

Bu tabloya göre :

- 1- İlçede nüfus artışı Türkiye genel nüfus artışının üstünde bir değer gösterir.
- 2- 1940-1945 dönemleri arasında yıllık artış % 2.2 gibi düşük bir değer göstermesine karşılık, 1955-1960 dönemleri arasında bu değer % 5.4 gibi yüksek bir rakama çıkmıştır.

3- Genellikle ilçede yıllık nüfus artışı ortalama % 4 gibi bir değer gösterir.

İlçede görülen yüksek nüfus artışının nedenlerinin başında, doğal faktör dediğimiz, doğumun ölümden fazla oluşu gelir. Gerçekten, Muş ilinin sosyalizasyon bölgesi içine alınmasından sonra eski yıllarda büyük rakamlara erişen süt çocuğu ölümü, bu tarihten sonra azalmış bulunmaktadır. Ayrıca, bilhassa 1945 yılından sonra Kars'tan, Gümüşhane'den ve Artvin'den gelen ve bazı yıllarda miktarı 500 aileyi bulan göçlerin ilçeye yerleştirilmeleri de, nüfus artışında önemli bir rol oynamaktadır. Şuhalde Malazgirt son yıllarda memleketimizin diğer az gelişmiş bölgelerinde kendini şiddetle hissettiren yurt içi ve dışı göç hareketi görülmediği gibi göç alan ilçelerimizden biridir.

2- Yerleşme tarihinin ana hatları

Malazgirt, tarihin eski izlerini taşır, ilçenin adı, W.Belck'e göre Van gölü Havzasına hakim olmuş Marta kralı Menuas'ın adı ile ilgilidir. Bu kırala ait bir kitabeden anlaşıldığına göre adı geçen kıral, Menuasına (Menuas'ın şehri) isimli bir şehir kurmuş idi. Belck Malazgirt civarında Menuas'a ait bir çok kitabelere rastladığından buranın, pek muhtemel olarak, onun kurduğu şehre tekabül ettiğini ileri sürmektedir.

Şehrin eski ermenicede adı Manacazakert, Manazkert, Manazkert olarak geçmekte, bu adlar daha sonra, orta çağda Mandzgerd olmakta, Arap kaynaklarına ise Manazcirt adıyla intikal etmektedir.

Hübschmann, Manazgert şeklinin, çok uzun olan Manavazakert'ten kısaltılmak suretiyle iştikakını muhtemel görmektedir.

Üç mahalleden ibaret olan ve Murat nehrine dökülen Tuzla çayı kenarında kurulmuş olan ilçe yol bakımından önemli bir düğüm noktası teşkil eder. Ci-hannüma (S, 426) da Malazgirt ile Erzurum arası iki merhale olarak gösterilir. Aynı zamanda Sivas-Ercis yolu ve ayrıca Muş ve Beyazıt'e giden eski yollarda ilçenin tarihi önemini hatırlatır. Geçen yüzyıl seyyahlarının tasvirlerine göre, ilçe yüksek burçları bulunan bir sur ile çevrili idi. Şehrin iç kalesi doğuda olup, volkanik siyah taşlar ile yapılmıştır. XI asırda Malazgirt'in üç katlı suru vardı ve içme suyu bol idi. (Cedrenus, Bonn II 590).

Belck, Asır hükümdarı Tıglath-pileasar I ile Nairi Müttefik kırıalları arasındaki meşhur savaşın Malazgirt ovasında vukua gelmiş olduğunu iddia eder. Ancak, bu zamanda Malazgirt şehrinin mevcut olup olmadığı bilinmemektedir.

İlçenin çevresi çivi yazılı kitabeler bakımından, pek zengindir. Bu kitabeler Tıglath-Pileasar I ile Menuas (M.E. 800 de) ve Argistis II. (M.E. 714-690) ye aittirler. Bu vesikalardan, Menuas'ın ovada sulama işlerine, birçok kanallar inşa ettirmek suretiyle büyük önem verdiği anlaşılıyor.

Orta çağda Harklı ve Apalhunik ülkeleri hududu üzerinde yer alan Malazgirt, bazen bunlardan birisi, bazen ötekine tabi sayılıyordu.

Malazgirt, Bagrat krallığının kuruluşundan itibaren bu devlete tabii oldu ve Ahlat, Erciş ve Perkri (Bargiri?) de olduğu gibi, burası da onlara tabi bir aile tarafından idare edildi. Bir Arap adı taşıyan bu aile daha sonra Ermeni krallarına tabi olmaktan kurtuldu ise de, Bizans imp. na vergi vermek mecburiyetinde kaldı.

Malazgirt 969-970 yılında bizanslılar tarafından zaptedildi ise de bunlar tarafından muhtemelen 992-993 den önce yeniden ele geçirilmiştir. Zira bu yıl, onların çevirdikleri şehirler arasında Ahlat ve Ercis ile beraber, Malazgirt'te vardı. Fakat bizanslılar şehri ele geçiremeyerek, Abu Alı Al Hasan b. Marvan ile on yıllık bir mütareke akdedip, geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Malazgirt, bizzat Tuğrul beyin kumanda ettiği bir kuvvetle yaptığı bir muhasaraya (1054-1055) mukavemet gösterdi ve şehir bizanslılar elinde kaldı. 1071 yılında Alp Arslan'ın komuta ettiği Selçuklu ordusu ile Romanos Diogenes'in komuta ettiği bizans ordusu arasında cereyan eden büyük bir savaş sonunda sadece Malazgirt değil, Doğu Anadolu bölgesinin büyük bir kısmı Türklerin eline geçti.

Bu tarihten sonra Malazgirt bir Selçuklu şehri oldu. Burası 1137 de Melikşah tarafından biraderi Selçuk'a Erzurum ve Ahlat arazisinin bir kısmı ile beraber, iktâ edildi. Daha sonra şehir Taki al-Din Omar b. Ayyub tarafından muhassa edildi (1191). Ayrıca 1204-1205 yıllarında Malazgirt ve çevresi Azerbeycan tarafından gelen göçebelerin akınlarından zarar gördü. 1226 da Harzemşahlardan Celal al-Din b. Ala al-Din Muhammet tarafından Malazgirt işgal edildi. Fakat uzun müddet ilçede kalamadan geri çekildi (1228). Bu tarihten sonra devamlı olarak Türklerin hakimiyetinde kalan ilçe Türk boy ve oymaklarının yerleşme alanı haline geldi; ve Türkler ilçede çoğunluğu teşkil etmeğe başladılar. Bilâhare Eyyubiler idaresi altına giren Malazgirt'e kürt aşiretleri getirtilerek yerleştirildi.

1394 yılında Timur komutasındaki Moğol ordusu Asyadan gelerek bütün yukarı Murat havzasını hakimiyeti altına aldı. Moğolları, Karakoyunlular ve sonrada Akkoyunlular takip etti. Fakat bölgenin kati olarak Osmanlı hakimiyetine girişi 1514 yılından sonradır ve bu tarihten itibaren 1776 yılına kadar Van eyaletine bağlı bir bucak halinde idare edildi.

1836 yılında Muş-Varto-Malazgirt'te yaşayan Türk aşiretleri birbiri ile çarpışmaya başlayınca, Rus ordusu Yukarı Murat vadisinden bu bölge üzerine yürüdü. Fakat aşiretler arasındaki kavga hemen yatıştırılmış ve Ruslara karşı birlikte bir savaş açılmıştır. Bu savaş kısa sürmüş ve Rus ordusu bozularak çekilmeğe mecbur bırakılmıştır.

Ancak I. Cihan savaşında Eleşkirt üzerinden Murat vadisine inen Ruslar 1915 yılında Malazgirt'i zaptetiler. Üç yıl Rusların elinde kalan ilçe, nihayet 17 Mayıs 1918 günü Rusların çekilmesi ile tekrar Türklerin eline geçti. Bu sırada Ruslarla beraber buraya yerleşen ve üç yıl içinde büyük zararlar veren ermeniler de memleketimizin bu güzel köşesinden kovuldular.

Nihayet Cumhuriyetimizin kuruluşu ile Muş vasıtasıyla Erzurum'a bağlanmış olan Malazgirt daha sonra İtalis'e ve 1929 yılında yapılan idarî bölümlenme sonucunda Muş iline bağlı bir ilçe hüviyetini kazanmıştır.

Bugün Muş'un bir ilçesi olan Malazgirt'in idarî bölümü şöyledir:

<u>İlçe</u>	<u>Bucak</u>	<u>Köy Sayısı</u>
Malazgirt	4	
	Merkez	16
	Aktuzla	22
	Karahasar	15
	Nurettin	16
		<hr/> 69

3- Yerleşme Özellikleri

Malazgirt'te yerleşme şartları ilçenin doğal şartlarıyla iklim özelliklerine, tarihi gelişimine ve halkın sosyal yaşantısına bağlıdır. Genellikle Doğu Anadolu bölgesinde kendini kuvvetle hissettiren şiddetli kara iklimi, uzun kış mevsimi ile sosyal yaşantı, bu ilçede de yerleşmeyi etkilemekte ve neticede, yerleşmede toplulaşmaya, kümeleşmeye doğru bir temayül sezilmekte hatta meskenlerde bir yığılma müşahade edilmektedir. Yamaç, sırt ve eteklerde görülen yerleşme merkezlerinde evler birbirine sıkışık, bazende birbirlerinden kısa mesafelerle ayrılmıştır. Bu gibi merkezlerden yerleşmeyi sağlayan küçük bir düzlük, bir su veya bir dere dir. Yamaç köyler, araştırma alanımızda düzlüklerin bitiminde eğimi az dağ eteği ile yamaçlarda kendilerini gösterirler. Örneğin, Süphan dağının kuzey eteklerindeki yerleşme merkezleri gibi.

Memleketimizin diğer bölgelerinde olduğu gibi, araştırma konumuzu teşkil eden Malazgirt'te kır meskenleri her şeyden önce yakın çevrede kolaylıkla bulunabilen inşa malzemesi ile yapılmaktadır. Ayrıca doğal şartlarla, bölgede yaşayan insanın örf, adet, ekonomik durum gibi sosyal koşulları da meskenin malzemesinden çok, şekli ve büyüklüğü üzerinde etki gösterir.

Bu şartlara göre Malazgirt ilçesindeki meskenlerin özelliği şöyledir :

A- Genellikle bölgede meskenlerin malzemesi toprak ve taştır. Ahşap malzeme pahalıdır, temini zordur. Bu bakımdan ilçede toprak ve taş meskeni en hakim yapı malzemesidir.

B- Malazgirt ilçe merkezi bir tarafa bırakılırsa, kır yerleşmesi meskenleri tek katlı, basit, dört duvar ve toprak bir damdan ibarettir. Ahırlar meskenin içindedir.

C- Son derece basit, iç i bölmesiz inşa edilen bu meskenlerin bilhassa güney cephede bir veya iki adet penceresi bulunur. Eve ışık sağlayan bu pencere aynı zamanda küçüktür.

D- Burada meskenler bir temelden yoksun olarak kerpiç ve taşların üst üste yığılmasından meydana gelir. Genellikle dört köşedir. İçten ve dışdan sıvasızdır.

E- Kır yerleşmelerinde dam düz veya bazen kubbe şeklindedir. Bilhassa ahırlar düz damın ortasında bir yüksekliğin meydana getirdiği kubbemsi bir çıkıntı ile havalandırılır.

Köy envanter Etüdlerine göre Malazgirt'e ait yerleşme noktalarında meskenlerin yapı malzemesi ve dam şekli şöyledir.

	Yapı malzemesi %			Dam şekli %			
	Taş	Ahşap	Kerpiç	Toprak	Beşik	Kubbe	Düz
Malazgirt	83.9	—	11.5	3.2	2.8	29	68.2

Görülüyorki Malazgirt'te inşaat malzemesi olarak taş ve toprak hakimdir. Dam şekli bakımından da düz ve kubbe damlar büyük yer tutarlar.

İşte bu karakterleriyle bölge meskenleri Doğu Anadolu bölgesi meskenlerinin özellikleri taşımaktadırlar.

4- Şehir Yerleşmesi :

A- Malazgirt :

a- Kuruluş yeri :

Muş ilinin ikinci büyük merkezi olan Malazgirt aynı adı taşıyan ova üzerinde ve Murat suyunun sol yakası üzerinde ve Murat'a beş km. uzaklıkta kurulmuş bir ilçedir. İl merkezine 167, karaköse iline de 127 km. uzaklıktadır. 1565 metre yüksekte kurulmuş olan Malazgirt, doğu kısmında yüksek bir eğiğin kenarında, batı bölümü ise Bulanık ovası üzerinde, yani ilçe merkezinin doğusu ile ilçenin yeni bölümü ve resmi dairelerle, iş yerlerinin bulunduğu kısım arasında 50-60 metrelik bir yükselti farkı bulunmaktadır. Bu fark ilçeye ayrı bir görünüş kazandırır. Eski malazgirt ise, yukarda belirtmeğe çalıştığımız iki bölümün arasında yer alan hafif meyilli arazide kurulmuştur. Filhakika temeli eski yıllara dayanan Malazgirt kalesi bu bölümdedir ve yaptığımız araştırmalar sonucunda kalenin iki burcu da ilçenin batı bölümünde bulunmaktadır. Bu nüve etrafında şehir genişlemiş, Hükümet, Belediye ve yeni iş yerleri eski şehrin batı bölümünde kurulmuş, hatta son yıllarda karayolları şube şefliği, bu resmi dairelerin de daha batısında kurulmasıyla, şehir daha da batıya yayılmış bulunmaktadır. Hatta Alayın Malazgirt'te geldikten sonra Karayolları ile elektrik fabrikası arasında yerleştirilmesi, Malazgirt'in Bulanık yönüne doğru gelişmesini sağlamıştır.

b- Şehrin nüfusu :

Yerleşme tarihin ana hatları bölümünden de anlaşılacağı gibi Malazgirt'in kuruluşu tarihin eski çağlarına kadar uzanmakta ve Doğu Anadolu bölgesinde ilk defa kurulmuş şehirler arasına girmektedir. Ancak bu eski kuruluşuna rağmen

şehir birtürlü gelişme imkânına kavuşamamıştır. Filhakika büyük ve işlek tarihi yollarıngüzergâhında bulunması tarihin muhtelif çağlarında ilçe merkezlerinin gelişmesini sağlamışsa da, harplar, istilalar bu gelişmeyi durdurmuş, hatta gerilemesine sebep olmuştur. Fakat şu noktayı unutmamak gerekir ki ilçinin gelişmesi nüfusunun artış gösterdiği 1960 yılından sonraki yıllara rastlar.

Bu durumu muhtelif nüfus sayımlarından da saptamak kabildir.

1927	682	1955	2973
1935	1197	1960	5060
1940	1354	1965	7826
1945	1516	1970	10711
1950	1932		

Bu değerler tetkik edildiğinde görülür ki Malazgirt başlıca gelişme hızına 1960-1970 yılları arasında kavuşmuş, bu yıllar içinde 5671 gibi yüksek bir nüfus artışına sahne olmuştur. Bu değerler, ilçe merkezinde normal artışın yanında, köyden ilçe merkezine akın eden nüfusun varlığını gösterdiği gibi, 1960 yılından önce ilçe merkezinden vukubulan göçlerin de artık durduğunu belirtmektedir.

Son yıllarda nüfus sayımı dönemleri içinde ortalama 2500 lik bir artış, aynı tempoda devam ederse, Malazgirt, tarihteki eski canlılığına kısa bir süre içinde kavuşacak, ekonomik faaliyetlerini artıracak ve böylece daha da gelişmeye sahne olacaktır.

c- Şehir gelişimi ve fonksivonları :

Yukarıda belirttiğimiz gibi hafif eğimli bir arazide kurulmuş olan şehrin ilk nüvesi kale içindedir. Ve sonraları kalenin doğu yönünden ziyade, tatlı meyille Bulanık ovasına inen batı bölümünde gelişme ve genişleme imkânı bulunmuştur. İlçede meskenlerle, iş yerleri arasında nerhangi bir ayrılık bahis konusu değildir. Ancak Hükümet meydanı özellikle resmi dairelerle otel, kahve gibi iş yerlerinin bulunduğu bir semt haline gelmiştir. Okullar ilçenin muayyen yerlerine serpilmiştir. Banka şubeleri de Hükümet meydanının yakınındadır. İlçe merkezinin doğu eşliğindeki meskenler daha ilkel, Hükümet meydanı ile Alay arasındaki meskenler isae daha yeni yapılmıştır.

Beş mahalle ve 2100 haneden ibaret olan Malazgirt'in haritası ve imar plânı 1952 yılında bitirilmiştir. Kaleden başka Selçuklu devrinden kalma yontmataştan yapılmış Hatun köprüsü de tarihi eserlerdendir.

İlçe merkezi ile Bulanık, Malazgirt'ten 6 km. mesafedeki Adalar hidro-elektrik santralından elde edilen enerji ile aydınlanmaktadır. Bu santral 1967 de inşa edilmiş olup, hemen kaynağında yapılan iki seddin arkasında toplanan su 200 metre uzunluğundaki cebri borudan iner, türbine gelir. Takatı 750 kw olan bu santral şimdilik ilçenin ihtiyacını karşıylarsa da ilerde aynı gölden ikinci bir türbi-

nin çalıştırılması ve enerji sağlanması mümkündür. Malazgirt merkezinde meskenlerin % 60 elektrikle geri kalan meskenler gaz ve çıra ile aydınlanır.

1954 yılında hizmete giren içme suyu ihtiyacı karşılayamaz duruma girince, bu su ile takviye edilmiştir. Kaynağını Süphan dağından aldığı söylenen Adalar suyunun debisi, yılın hiç bir mevsiminde değişmediği gibi, bilhassa karların erimesi ve yağışların fazla olduğu mevsimlerde bulanmamaktadır.

Şehrin otobüsü, garajı, itfaiyesi yoktur. Hal binası ve parkların yapılması programlaştırılmıştır. Ayrıca son yıllarda tarihi surların restoresine de başlanmıştır.

Malazgirt belediyesinin kaynaklarını iyi değerlendirerek kısa bir süre içinde şehrin ve sokaklarını tanzim etmek, park ve eğlence yerlerini sağlamak, bilhassa Malazgirt meydan savaşının yapıldığı sahanın ve sınırların önemini gösterecek düzeye çıkarmak, Adalar semtinin turistik alan haline getirmek konusunda çaba sarfetmesi gereklidir.